

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№ 10

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 697 sahifa.

2025-yil, 16-oktyabr

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate

Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor

Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor

Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)

Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)

Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor

Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)

Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE

Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

QAYTA TIKLANUVCHI YASHIL ENERGIYA: BARCHA UCHUN MUHIM MASALA.....	13
Muxiddin Kalonov	
MOLIYAVIY INNOVATSIYALAR: IQTISODIY MOHIYATI, QO‘LLANILISHI VA RIVOJLANISHI.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STATISTIK TAHLIL USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	24
Sabirova Oysuluv Shonazarovna	
KORXONANING MEBEL MAXSULOTLARI BOZORIDAGI O‘RNINI KENGAYTIRISH USULLARI	30
Musayeva Shoira Azimovna	
IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO‘RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKSIONAL JIHATI.....	35
Alabayev Sobitxon	
MAMLAKATIMIZDA MAHSULOTLARNING MUVOFIQLIGINI BAHOLASH AMALIYOTI.....	40
Zakirov Ansabxon Akaidinovich	
ПЕСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	48
Саидахмедова Аида Мирзаевна	
KORXONALAR FAOLIYATIDA DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNI BOSHQARISH	55
Mirzayev Ozod Furkatovich	
AHOLI PUL DAROMADLARI VA HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISH KO‘RSATKICHLARI O‘RTASIDAGI EKONOMETRIK TAHLIL.....	59
Qodirov Farrux Ergash o‘g‘li	
BUDJET RESURSLARI SHAKLLANISHIDA HUDUDNING SOLIQ SALOHİYATINI OSHIRISH VA MOLIYAVIY BARQARORLIK.....	64
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
SANOAT KORXONALARI IQTISODIY RIVOJLANISHI TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR.....	69
Muydinov Xusniddin Nuriddin o‘g‘li	
МЕТОДИКА УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА	73
Минутдинова Лилия Тагировна, Машарипов Озод Алимович	
ГАРМОНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО	78
Абдужалилова Дилноз Абдусаттаровна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA SMART TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI	84
Sobirjonov Muxiddin Toxirjon o‘g‘li	
TO‘LOVGA QOBILIYATSIZLIK HOLATIDAGI KORXONALARDA TUGATISH BALANSINI TUZISH.....	90
Nabiyev Gofurjon Nosirjon o‘g‘li	
O‘ZBEKISTON SANOATINING “YASHIL” IQTISODIYOTGA O‘TAYOTGANLIGI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR	96
Habibullayev Oybek Asliddin o‘g‘li	
YASHIL IQTISODIYOT KONTSEPTSIYASINING EVOLYUTSIYASI VA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR.....	102
Allayarov Suxrob Rustamovich	
O‘ZBEKISTONDA TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI CHET EL INVESTITSIYALARINING MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI	107
Raxmatov Adxam Itolmasovich, Boynazarova Matluba Xatamovna	

HUDUDIY IJTIMOY TENGLIK VA KAMBAG'ALLIKNI YUMSHATISHDA MEHNAT RESURSLARI OMILLARI.....	114
Durumov Temur G'olibovich	
TRANSPORT TARMOG'I VA MILLIY IQTISODIYOTNING ASOSIY TARMOQLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI MODELASHTIRISH (SURXANDARYO VILOYATI MISOLIDA)	121
Turayev Baxtiyor Ergashevich, Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li	
РОЛЬ ЭНЕРГЕТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ УСТОЙЧИВОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Нигматуллаева Гулчехра Нуруллаевна	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA UNDA SIFAT MENEJMENTINING ROLI.....	139
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA'RIDAN FOYDALANUVCHILARGA SOLIQ SOLISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	145
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TURIZM INDUSTRIYASIDA INNOVATSION BIZNES-MODELLAR.....	151
Shaxinabonu Choriyeva	
AVTOTRANSPORT – EKSPEDITSIYA XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING KONTSEPSIYASI.....	157
Ergasheva Mukhabbat Abdusamatovna	
“YASHIL” ENERGIYA ISHLAB CHIQRUVCHI KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	163
Toshtemirov To'liqin Toirjonovich	
DAVLAT IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING ROLI VA UNI KUCHAYTIRISH MEKANIZMLARI.....	166
O. Nurmuradov	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI	171
Meyliqulov Shaxboz Xolmamat o'g'li	
СВЯЗНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	176
Ташматов Гайрат Ровшанович, Содиков Авазбек Мадаминович	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI TURIZM SOHASINI RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	183
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI.....	187
Saidrahmatova Zuhraxon Saidazim qizi	
O'ZBEKISTON KONCHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISH VA INNOVATSION XAVFLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI	192
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI.....	196
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
PAHTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARIDA XOMASHYO TA'MINOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI.....	201
Zakirov Abduazim Abdurashidovich	
НОВЫЙ ЭТАП ПРИМЕНЕНИЯ РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	206
Махкамов Ибраим	
O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI.....	213
Xushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o'g'li	
GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOT NAZARIYASI.....	217
Mo'ydinov Xurshidbek Abdullayevich	
DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI	221
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	

BARQAROR IQTISODIY O‘SISHGA YERISHISHDA SUN’IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO‘LLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH (XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI MISOLIDA)	227
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО РОЛЬ В УПРАВЛЕНИИ РИСКАМИ В БИЗНЕСЕ.....	233
Ягудин Дмитрий Рустамович	
RESURLARNI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI VA ULARNING MILLIY SOLIQQA TIZIMIDA QO‘LLASH MASALALARI	240
Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich	
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI UCHUN QO‘LLANILAYOTGAN SOLIQQA TORTISH MEKANIZMLARI	246
Akbarov Akramjon Ibragimzhonovich	
TO‘QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA “YASHIL” MARKETINGNI JORIY ETISHNING DOLZARB JIHATLARI	250
Bazarova Fayyoza Tuxtamurodovna	
INSON KAPITALI VA IQTISODIYOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI.....	255
Muzaffar Raximov	
UY-JOY KOMMUNAL XO‘JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	259
Odamboyev Oybek Ravshanbek o‘g‘li	
INTERNATIONAL ORGANIZATIONS’ APPROACHES TO ATTRACTING INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL	268
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI.....	273
Vohobov Hikmatillo Ma‘mirjon o‘g‘li	
ФОРСАЙТ И ЭКОНОМИЧНЫЕ ИННОВАЦИИ КАК ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТОРГОВЛИ САМАРКАНДА	280
Tohirova Gullola Mirkamolovna	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI BOSHQARISHDA KASB-HUNAR TA‘LIMI BITIRUVCHILARINING O‘RNI	287
Toshpulatov Sherzod Xaydarkulovich	
DIGITAL TECHNOLOGIES IN ECOTOURISM: INNOVATIVE STRATEGIES FOR ADVANCING GREEN TOURISM.....	292
Barno Erkayeva	
AGROTURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	296
Baymuradova Iroda Shermamatovna, Mardonova Zarifa Numonjonovna	
DAVLAT BUDJET NAZORATI TIZIMINI RIVOJLANTIRISH YO‘NALISHLARI	301
B.Sh.Mirzayev	
YOSHLAR BANDLIGIDA KO‘NIKMALAR NOMUTANOSIBLIGI MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	307
Rahmatxo‘jayev Axrorxo‘ja Akmal o‘g‘li	
TO‘QIMACHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI TAHLIL QILISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI BAHOLASH.....	311
Oqboyev Alisher Rasuljanovich	
РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ И ИХ РОЛЬ В РАЗВИТИИ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА.....	317
Рахимходжаева Нодира Саидахраловна	
QISHLOQ XO‘JALIGI TA‘MINOT ZANJIRI JARAYONLARINING HOZIRGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	323
Ermonov Farrux	
O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKILLANTIRISH JARAYONIDA MOLIVAVIY NAZORATNI INNOVATSION TA‘LIM YO‘NALISHLARINI YO‘LGA QO‘YISH ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI.....	329
Turg‘unov Bahtiyor Nuriddinovich	

MARKAZIY OSIYODA SUV RESURSLARINI BOSHQARISH VA HAMKORLIKNING DOLZARB MASALALARI	334
Amanbaev Amanali Orazbaevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI TURDAGI LOGISTIKA XIZMATLARINING USLUBIY ASOSLARI.....	338
Z. Teshayev	
O'ZBEKISTON AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARI SOHASINING AMALDAGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	343
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
KORPORATIV BOSHQARUVDA LEADERSHIP 4.0 TAMOYILLARINI JORIY ETISH SAMARADORLIKNI OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	349
Ismailov Allayor Rashidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH MASALALARI.....	355
Yusupov Farxod Adamboyevich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISHNI USTUVOR YO'NALISHLARI	359
Abdullaeva Nilufar Javdat qizi	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING SOLISHTIRMA EKONOMETRIK MODELLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	363
Saatmurotov Shohrux Zafar o'g'li	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR	369
Abdurazaqov Jasur Abdunasimovich	
RAQAMLI PLATFORMALAR YORDAMIDA NORASMIY VA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHNING QO'SHIMCHA IMKONIYATLARI TO'G'RSIDA.....	374
Nasrullayev Hikmatullo Habibulloyevich	
O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH MAQSADIDA "XIZMATLAR IPOTEKASI" MOLIYAVIY INSTRUMENTLARINI AMALIYOTGA JORIY QILISH MASALALARI	379
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi	
ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ КАПЕЛЬНОГО ОРОШЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЛЫВАНИИ ЛУКА В ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ.....	384
Суюнов Шохзодбек Мурод угли	
XORIJIY DAVLATLAR SANOAT IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAJRIBASI (YAPONIYA, KOREYA VA GERMANIYA MISOLIDA)	389
Mansurova Sayyora Baxtiyor Kizi	
KORXONALARDA ISHLAB CHIQRARISH XARAJATLARI HISOBGA OLIHDA XORIY TAJRIBASINI QO'LLASH	395
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li	
PECULIARITIES OF THE IRRIGATION WATER DELIVERY PAYMENT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	399
Muminov Sherzod Kholmiraevich	
DIGITALIZATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS FOR EXPORT	404
Azimov R.B.	
AHOLI JON BOSHIGA UMUMIY DAROMADLAR HAJMINI TREND MODELLAR ASOSIDA PROGNOZLASH	409
Xolto'rayev Islom Ilhomovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI BANDLIK SHAKLLARI.....	416
Sayipov Begzod Rahimovich	
TIJORAT BANKLARINING YANGI DAVR SHAROITIDA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASH USULLARI VA INDIKATORLARI	422
Sadikov Iskandar Gayratovich	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINING SAMARADORLIGINI IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI	427
Ibrohimov Davronbek Muhammadi o'g'li	

MAHALLIY BUDJET SOLIQLI DAROMADLARI BAZASI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLAR TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	433
<i>Isoqov Zafarjon Zokirjonovich</i>	
TOSHKENT SHAHRIDAGI YIRIK SOLIQ TO'LOVCHILARNING SOLIQ QARZDORLIGI TAHLILI	438
<i>Soipov Boburmirzo Nosirjon o'g'li</i>	
РОЛЬ ЖИЛИЩНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СИСТЕМЕ КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ МЕЗОУРОВНЯ.....	446
<i>Далиев Ахтам Шарафудинович</i>	
TO'QIMACHILIK SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURLARINI BOSHQARISHDA XORIJ TAJRIBALARINING ZARURLIGI.....	454
<i>Abdullayev Dostonbek G'ofurjon o'g'li</i>	
TURISTIK KLASTERLARNING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI.....	458
<i>Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li</i>	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RESURS TA'MINOTI BOSHQARUVINING NAZARIY KONSEPSIYALARI VA MODELLARI.....	462
<i>Arziqulova Oybar chin Eshquvat qizi</i>	
XIZMATLAR SEKTORIDA RAQAMLI INNOVATSIYALAR VA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI QONDIRISH MEKANIZMLARI.....	467
<i>Xudoyorov Lochinbek Bahromovich</i>	
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА.....	472
<i>Базаров Бердымурад Улугмуродович, Атавуллаева Саида Джумабекмуродовна</i>	
TURIZM SOHASIDA KADRLAR SALOHİYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMI.....	478
<i>Ho'jaqulov Bobur Rustam o'g'li</i>	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLATNING RO'LI	483
<i>Nabiyeva Muxabbat Djabirxanovna</i>	
"HOW GREEN INVESETMENTS CAN EFFECT ON ECONOMIC GROWTH IN DEVELOPING COUNTRIES"	485
<i>Farangiz Ma'rufjonovna Pirmatova</i>	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURLAR MANBALARI VA ULARNING HAJMINI OSHIRISHNING ZARURIYATI.....	493
<i>Abduraxmonov Akmal Nurmamat o'g'li</i>	
GLOBAL BOSHQARUV VA BARQAROR RIVOJLANISHDA YASHIL TEXNOLOGIYALARNING ROLI	498
<i>M.Sh. Tolipov</i>	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	504
<i>Буранбаева Шоира Рустамовна</i>	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA PIYOZ YETISHTIRISHDA TOMCHILATIB SUG'ORISHNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	508
<i>Suyunov Shohzodbek Murod o'g'li</i>	
YENGIL SANOAT KORXONALARINING RIVOJLANISHIGA BOSHQARUV MADANIYATIDAN FOYDALANISHNING TA'SIRI.....	513
<i>Aknazarova Zebiniso Bagdadovna</i>	
ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYALASH SHAROITIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZM SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI	518
<i>Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich</i>	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH VA JOYLASHTIRISHNING IQTISODIY VA TASHKILIY ASOSLARI	524
<i>Salimov Burxon Abubakirovich</i>	
"YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH VA UNDA ENERGIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	530
<i>Berdiyeva Aziza G'anisher qizi</i>	

SIRKULAR IQTISODIYOTDAN KORXONA VA TADBIRKORLAR MANFAATLARI	535
Sodikov Zokir Rustamovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK SOHASIDA ME'YORIY-HUQUQIY BAZANI ISHLAB CHIQISH.....	541
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	
MINTAQA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI CHAKANA SAVDOSIDA SHADOW WAREHOUSE MODELIGA ASOSLANGAN YETKAZIB BERISH TIZIMINI JORIY QILISH.....	548
Ibrayimova Dilnoza Abdisherpovna	
XIZMATLAR SAVDOSI SOHASIDA O'ZBEKISTONNING XALQARO HAMKORLIK IMKONIYATLARI	555
Qodirjonov A.M.	
TO'QIMACHILIK SANOATINI IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH KONSEPSIYASINI SHAKLLANTIRISH USLUBIYOTI.....	559
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
ГЛОБАЛЬНЫЕ ТРЕНДЫ СМАРТ-ТУРИЗМА И ИХ ПРИМЕНИМОСТЬ К КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ УЗБЕКИСТАНА.....	564
Салихбаев Нурсултон Равшанович	
IJTIMOIIY NIHOYA TIZIMI VA IJTIMOIIY TIBBIY XIZMATLAR O'ZARO BOG'LIQLIGINING NAZARIY ASOSLARI.....	572
Shanazarov Farrux Shodiyorovich	
ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РАЗРАБОТКИ МОБИЛЬНОГО ПРИЛОЖЕНИЯ JOB VARAKA ДЛЯ РЫНКА ТРУДА УЗБЕКИСТАНА.....	577
Еримбетова Улбосын Маратовна	
TASHQI SAVDO VA INVESTITSIYALAR TAHLILI HAMDA ULARNING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI.....	582
Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li	
“O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESLAR UCHUN SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIYAVIY KO'RSATKICHLARNI TAHLIL QILISH VA RAQAMLI YECHIMLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH”	586
Azamatjon Mardayev Abdusamat o'g'li	
FARMATSEVIKA MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI.....	591
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
O'ZBEKISTONDA INNOVASION TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA KADRLAR TAYYORLASH MENEJMENTINING AMAL QILISH USULLARI VA TURLARI	596
Ergashev To'liqin Shokirovich	
HUDUDIIY IQTISODIYOTNI RAQAMLI TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	602
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
ISLOMIY MOLIYA INSTRUMENTLARINI JORIY ETISH ORQALI O'ZBEKISTONDA MOLIYA BOZORINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	606
Xodjayev Aziz Shovkatovich	
MAHALLIY HOKIMIYAT QAROR QABUL QILISH JARAYONLARIDA DINAMIK OMILLAR VA ULARNING INTEGRATSIYASI	611
Axmedov Farxod Raxmonjonovich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR AUDITINI TASHKIL ETISH VA TAHLIL QILISH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	617
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ТУРИЗМА ЧЕРЕЗ КРЕАТИВНУЮ ИНДУСТРИЮ В РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПАКСТАН.....	623
Хошимова Камилла Навфал қизи	
IMITATION MODELDA AXBOROT NORAVSHANLIGI SABABLI YUZAGA KELADIGAN IQTISODIY SAMARASIZLIK TAHLILI.....	633
Qodirov Zohidjon Eralievich	

JISMONIY SHAXSLAR TOMONIDAN KREDITLARDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI	637
Turdiyeva Kumush Erkinovna	
SOG'LIQNI SAQLASH XIZMATLARI SOHASIDA SIFATNI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIK O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK.....	641
Usmanova Nasiba Akbarjonovna, Eshbekova Xayriniso Baxtiyorovna	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINING SEGMENTATSIYASIGA ASOSLANIB SOLIQ XAVFLARINI ANIQLASH VA BAHOLASHNING AMALIY YONDOSHUVI	648
Elbaeva M.R.	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK NAZARIY ASOSLARI VA IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	653
Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA ISHLAB CHIQRISHNI SIFAT MENEJMENTI TAMOYILLARI ASOSIDA TASHKIL ETISHNING XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI	657
Achilov Ilmurad	
MINTAQALAR INVESTITSION SALOHİYATINI OSHIRISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI	663
Qobilov Anvar Eshpo'lotovich	
ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ЦИФРОВЫХ ПОДХОДОВ В НАЛОГОВОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ.....	669
Элбаева Мукаддас Рашидовна	
SANOAT KORXONALARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA KO'P MEZONLI TAHLIL USULLARINI QO'LLASH.....	674
Muxammadaliyev Mirzohidjon Muxammadali o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING AMALDAGI HOLATI TAHLILI	681
Abdullayev Shaxzodbek	
ENSURING SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT THROUGH INTEGRATION OF RECREATION AND ECOTOURISM RESOURCES IN UZBEKISTAN	686
Shaymanova Nigora Yusupovna	
MAKROIQTISODIYOTDA ISTE'MOL VA JAMG'ARISH FUNSIYALARI VA ULARNING O'ZBEKISTONDA O'ZGARISHI TENDENSIYALARI	691
Rustamov Narzillo Istamovich	

MAKROIQTISODIYOTDA ISTE'MOL VA JAMG'ARISH FUNSIYALARI VA ULARNING O'ZBEKISTONDA O'ZGARISHI TENDENSIYALARI

Rustamov Narzillo Istamovich

Toshkent amaliy fanlar universiteti
Tarmoqlar iqtisodiyoti va buxgalteriyasi
kafedrasini mudiri, i.f.f.d. (PhD), dotsent

Annotatsiya. Ushbu maqolada makroiqtisodiyotda iste'mol va jamg'arish o'rtasidagi munosabatlar hamda ular bilan bog'liq ilmiy qarashlar yoritilgan. Mustaqillik yillarida iste'mol va jamg'arishning o'zgarish tendensiyalari tahlil qilingan hamda mamlakatimiz uchun iste'mol va jamg'arish funksiyalari aniqlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: iste'mol, jamg'arish, asosiy psixologik qonun, ixtiyordagi daromad, iste'molga cheklangan moyillik, jamg'arishga cheklangan moyillik, iste'mol funksiyasi, jamg'arish funksiyasi.

Abstract. The article examines the relationship between consumption and savings in macroeconomics and highlights scientific views related to this issue. It analyzes the trends in consumption and savings during the years of independence and identifies the consumption and savings functions specific to Uzbekistan's economy.

Key words: consumption, savings, fundamental psychological law, disposable income, marginal propensity to consume, marginal propensity to save, consumption function, saving function.

Аннотация. В статье рассматриваются взаимосвязи между потреблением и сбережениями в макроэкономике, а также раскрываются научные подходы, связанные с данной проблематикой. Проанализированы тенденции изменения потребления и сбережений в годы независимости и определены функции потребления и сбережений, характерные для экономики Узбекистана.

Ключевые слова: потребление, сбережения, основной психологический закон, располагаемый доход, предельная склонность к потреблению, предельная склонность к сбережению, функция потребления, функция сбережения.

KIRISH

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar aholining turmush darajasini oshirishga qaratilgan. So'nggi yillarda aholining daromadlari ortib, iste'mol tuzilmasi yaxshilanib, jamg'armalar miqdori oshib bormoqda. O'zbekistonda iqtisodiy islohotlar jarayonida iste'molchilar manfaatlarini himoya qilish masalalariga keng e'tibor qaratilmoqda. Xususan, "O'zbekiston-2030" strategiyasida mamlakatda kambag'allik darajasini qisqartirish, aholida to'g'ri ovqatlanish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish masalalariga alohida e'tibor berilgan¹.

Ma'lumki, milliy iqtisodiyotda uy xo'jaliklarining ixtiyoridagi daromadlari iste'mol va jamg'arish uchun yo'naltiriladi. Iste'mol keng ma'noda jamiyat a'zolarining iqtisodiy ehtiyojlarini qondirish maqsadida ishlab chiqarilgan tovar va xizmatlardan foydalanish jarayonini anglatadi. Iste'mol va jamg'arish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik har xil daromad darajasiga ega shaxslarda bir xil emas: kam daromadga ega bo'lganlar odatda daromadlarining katta qismini iste'molga, kam qismini esa jamg'arishga yo'naltiradi. Daromad ortishi bilan bu nisbat jamg'arish foydasiga o'sadi.

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-son "«O'zbekiston - 2030» strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/6600413>.

Hozirda mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasini o'rganishda va rivojlanish konsepsiyalarini ishlab chiqishda iste'mol va jamg'arish jarayonlarining rivojlanish qonuniyatlarini tahlil qilishga yetarli e'tibor qaratilmayapti. Shuningdek, iste'molchilarning qarorlaridagi o'zgaruvchanlikni aniqlashga yo'naltirilgan tadqiqotlar ham yetarli darajada olib borilmayapti. Shu sababli, makroiqtisodiy tahlillarda iste'mol va jamg'arish munosabatlarini chuqur va keng ko'lamda o'rganish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iste'mol va jamg'armalar haqida iqtisodchi olimlar turli fikrlarni ilgari surganlar. Masalan, J. M. Keynsning "asosiy psixologik qonun"ini quyidagicha izohlash mumkin: "Mavjudligiga nafaqat aprior (oldindan ma'lum bo'lgan) tasavvurlarga ko'ra, balki inson tabiatini bilishimizdan kelib chiqib hamda o'tmish tajribasini sinchiklab o'rganish asosida to'liq ishonishimiz lozim bo'lgan asosiy psixologik qonun shundan iboratki, kishilar daromadlari oshgani sayin, odatda, o'z iste'mollarini oshirishga moyil bo'ladilar, biroq bu oshish daromad o'sishiga nisbatan kamroq bo'ladi"².

Iste'mol jarayonlarining ilmiy asoslari haqida shuni ta'kidlash mumkin-ki, iste'molchilarni o'rganish bo'yicha dastlabki tadqiqotlar A. Smitning eng qimmatli iqtisodiy asari "Xalqlar boyligining tabiati va sabablari to'g'risida tadqiqot"da boshlangan. Mazkur asarda u iste'molni milliy boyligining yakuniy maqsadi sifatida talqin qilib, ishlab chiqarishning asl maqsadi inson ehtiyojlarini qondirishdan iboratligini ta'kidlaydi. Shu tariqa, A. Smit iqtisodiy tafakkur tarixida iste'mol nazariyasining nazariy poydevorini yaratgan³.

Nazariyalarga ko'ra, iste'mol doimo o'sib boruvchi hamda tarkiban o'zgarib boruvchi qonuniyat asosida rivojlanadi. Ushbu qonuniyatlarning amal qilishi iste'molchilarning xatti-harakatlarini doimiy ravishda kuzatish va tahlil qilish zaruratini keltirib chiqaradi. Shu jumladan, iste'mol tovarlari bozorini muntazam o'rganish, undagi o'zgarishlarni aniqlash va iste'molchilarning talab dinamikasini baholash iqtisodiy tahlilning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi⁴.

J. M. Keyns uy xo'jaliklarining iste'mol xarajatlari va jamg'arish hajmini belgilovchi asosiy omil ularning ishlab chiqarishdagi ishtirokidan olingan daromadlari deb hisoblaydi. Aniqroq aytganda, iste'mol va jamg'arish hajmini aniqlovchi asosiy omil — uy xo'jaliklarining ishlab topgan daromadlari, olgan transfert to'lovlari hamda to'lagan soliqlari bilan belgilanadigan tasarrufidagi daromad miqdoridir. Makroiqtisodiy nazariyada iste'mol va jamg'arish milliy yoki shaxsiy daromadning funksiyasi sifatida o'rganiladi⁵.

Marketing sohasi bo'yicha dunyoga mashhur olimlardan biri F. Kotler 1998-yilda iste'molchiga oid masalalar yuzasidan shunday degan edi: "Inqiroz davrida korxonalar bankrotlikka uchramasligi uchun xarajatlarni qisqartirishi zarur. Biroq har qanday sharoitda ham iste'molchilarni o'rganish uchun mo'ljallangan xarajatlarni kamaytirish mumkin emas."

Bu fikr marketing fanida iste'molchilarni o'rganish va ularning ehtiyojlarini tahlil qilishning naqadar muhimligini ifodalaydi. Kotlarning ta'kidlashicha, iste'molchi har qanday bozor tizimining markazida turadi, va aynan uni chuqur o'rganish korxonaning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi⁶.

Ma'lumki, uy xo'jaliklari tasarrufidagi daromad ikki asosiy yo'nalishga — iste'mol va jamg'arishga — sarflanadi. Ya'ni, qancha ko'p iste'mol qilinsa, shuncha kam jamg'ariladi va aksincha. Iste'mol va jamg'arish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik daromad darajasiga qarab farqlanadi: kam daromadga ega bo'lgan shaxslar, odatda, daromadlarining katta qismini iste'molga, kichik qismini esa jamg'arishga yo'naltiradilar. Ammo daromad ortib borgan sayin bu nisbat jamg'arish foydasiga o'zgaradi, ya'ni daromadning ko'proq qismi tejab qo'yiladi⁷.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ma'lumki, uy xo'jaliklari tasarrufidagi daromad ikki asosiy yo'nalishga — iste'mol va jamg'arishga — sarflanadi. Ya'ni, qancha ko'p iste'mol qilinsa, shuncha kam jamg'ariladi va aksincha. Iste'mol va jamg'arish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik daromad darajasiga qarab farqlanadi: kam daromadga ega bo'lgan shaxslar, odatda, daromadlarining katta qismini iste'molga, kichik qismini esa jamg'arishga yo'naltiradilar. Ammo daromad ortib borgan sayin bu nisbat jamg'arish foydasiga o'zgaradi, ya'ni daromadning ko'proq qismi tejab qo'yiladi.

$$APC = \frac{C}{Y} * 100 \quad (1)$$

bu yerda:

- 2 Keyns Dj.M. Общaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneg. M., 2008. S.157.
- 3 Smit A. Issledovaniye o prirode i prichinax bogatstva narodov. – M.: Os-89, 2007. – 255 s.
- 4 Aleshina K.V. Povedeniye potrebiteley: Uchebnoye posobiye / K.V. Aleshina. – M.: Fair-Press, 2015. – 284 s.
- 5 Keyns Dj.M. Общaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneg. M., 2008. C. 154.
- 6 Kotler Philipp, Fox. Karen F. A. Strategic Marketing for Educational Institutions. – New Jersey, 1998. P. 17.
- 7 Ishmuxamedov A.E. va boshq. Makroiqtisodiyot. Darslik, -T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2005.

APC – (average propensity to consume) iste'molga o'rtacha moyillik.

C – iste'mol xarajatlari

Y – daromad.

Daromad takibidagi jamg'arishning ulushi jamg'arishga o'rtacha moyillikni bildiradi, ya'ni:

$$APS = \frac{S}{Y} * 100 \quad (2)$$

bu yerda:

APS (average propensity to saving) – jamg'arishga o'rtacha moyillik.

S - jamg'arma.

Daromadning bir qismi iste'mol qilinadi, qolgan qismi jamg'ariladi, shu tufayli ham iste'molga va jamg'arishga o'rtacha moyillik yig'indisi 100 foizga yoki koeffitsiyent ko'rinishda 1 ga teng:

$$APC + APS = 100 \% \text{ ёки } 1 \quad (3)$$

Uy xo'jaliklari o'z daromadlarining oshgan qismini yo iste'mol qiladi, yoki jamg'aradi. Iste'mol o'zgarishining shu o'zgarishni keltirib chiqargan daromad o'zgarishidagi ulushi iste'molga cheklangan moyillikni ifodalaydi:

$$MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y} * 100 \quad (4)$$

bu yerda:

MPC (marginal propensity to consume) – iste'molga cheklangan moyillik.

Daromad o'zgarishi bilan jamg'armaning o'zgarib borishini jamg'arishga cheklangan moyillik ifodalaydi, ya'ni:

$$MPS = \frac{\Delta S}{\Delta Y} * 100 \quad (5)$$

bu yerda:

MPS (marginal propensity to saving) – jamg'arishga cheklangan moyillik

Daromadning o'sgan qismi yo iste'molga, yoki jamg'armaga sarflanadi. Shuning uchun iste'mol va jamg'arishga o'rtacha moyillik ko'rsatkichlari yig'indisi ham 100 foizga yoki koeffitsiyent ko'rinishida 1 ga teng bo'ladi:

$$MPC + MPS = 100 \% \text{ ёки } 1 \quad (6)$$

Iqtisodchi olim J.M.Keyns iste'mol to'g'risidagi asosiy nazariya (iste'molchi talabi nazariyasi)ni yaratgan olim hisoblanadi. U tomonidan iste'mol funksiyasi ishlab chiqilib, quyidagicha ifodalanadi:

$$C = a + b Y_d \quad (7)$$

bu yerda:

a – avtonom xarajatlar;

Y_d – tasarrufidagi daromad ($Y_d = Y - T$), T – soliqlar;

b – iste'mol hajmining ixtiyordagi daromadga bog'liqligini ifodalovchi koeffitsiyent, boshqacha aytganda iste'molga cheklangan moyillik.

$$b = \frac{\Delta C}{\Delta Y} * 100 \quad (8)$$

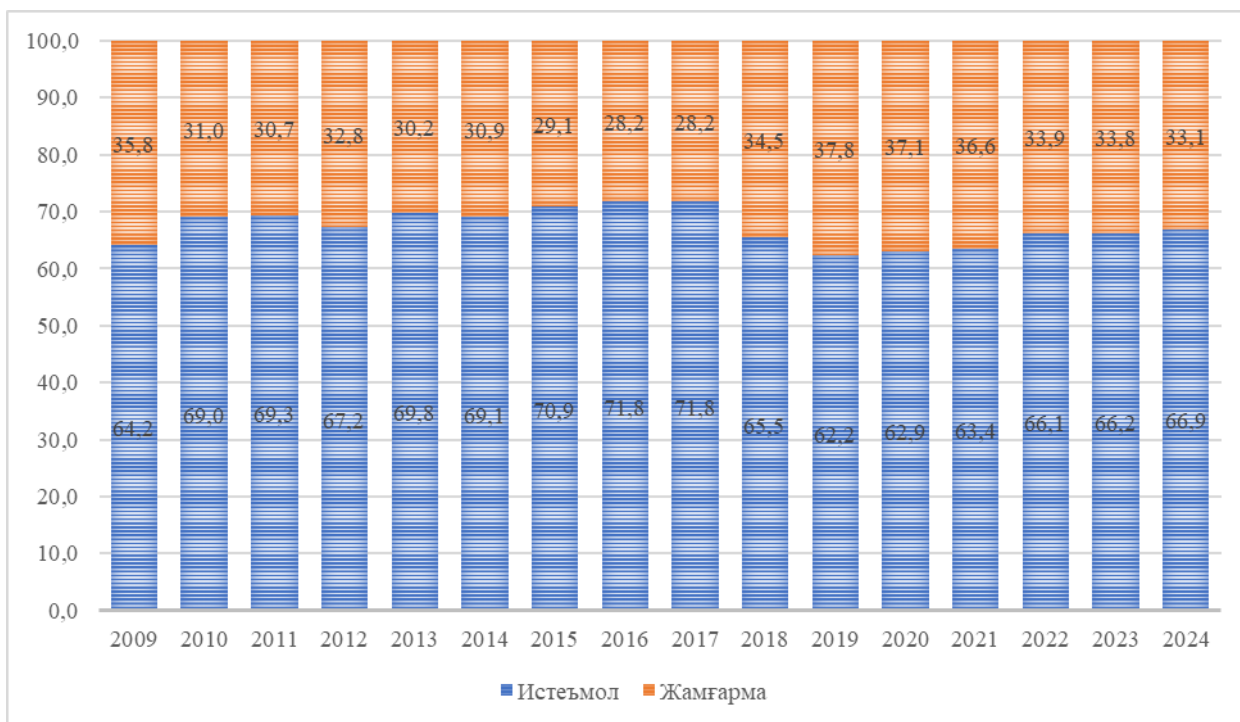
Jamg'arish grafigini ham iste'mol grafigiga o'xshab algebraik ifodalash mumkin, ya'ni jamg'arish funksiyasi quyidagi ko'rinishga ega:

$$S = -a + (1 - b) Y_d \quad (9)$$

Demak, J.M.Keyns iste'mol hajmi avtonom iste'molga, tasarrufidagi daromad hajmiga va iste'mol hajmining tasarrufidagi daromad o'zgarishiga ta'sirchanligi (iste'molga cheklangan moyillik)ga bog'ligini yoritib bergan.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda ixtiyordagi daromadning iste'mol va jamg'arishga sarflanishi o'zgarishi tendensiyasining foizlarda ifodalanishini 1-rasmda ko'rishimiz mumkin. Bu iste'molga va jamg'arishga o'rtacha moyillik to'g'risida axborot beradi (1-rasm).

1-rasm. O'zbekistonda 2009-2024-yillarda daromadning iste'mol va jamg'armaga taqsimlanishining o'zgarishi tendensiyasi⁸

Mamlakatimizdagi ixtiyordagi daromad, iste'mol va jamg'armalar to'g'risidagi ma'lumotlar 1-jadvalda keltirilgan (1-jadval).

1-jadval. O'zbekiston Respublikasida ixtiyordagi daromad, iste'mol va jamg'arma ko'rsatkichlari⁹ (mlrd. so'm)

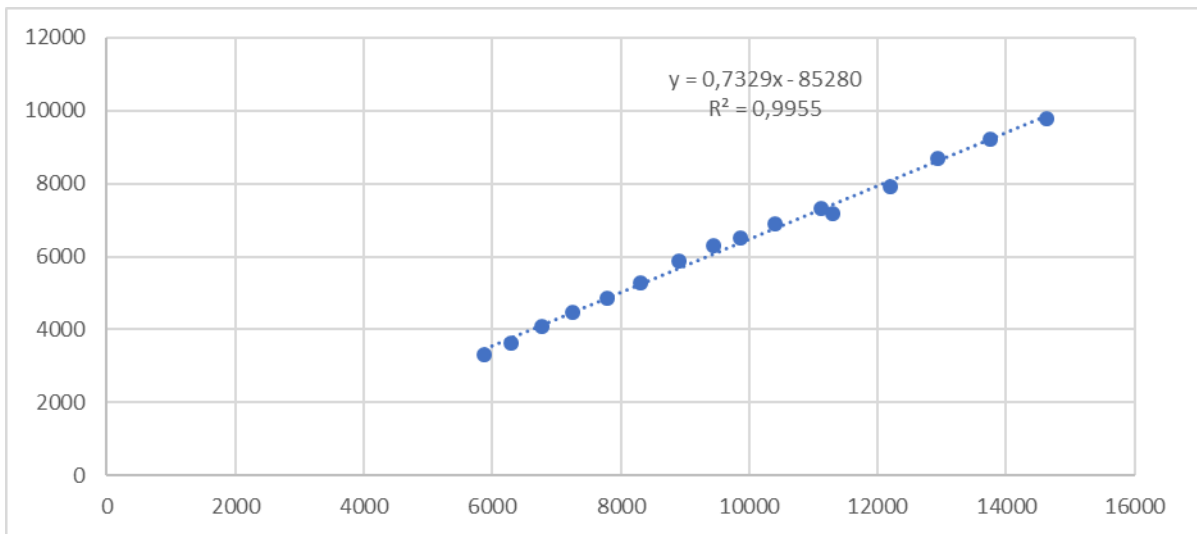
Yil Ko'rs-chlar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Y	57500,8	69314,8	89935,4	117001,2	139274,6	169036,7	200218,6	233040,3
C	36915,5	47861,2	62364,1	78632,3	97153,5	116800,7	141907,4	167245,5
S	20585,3	21453,6	27571,3	38368,9	42121,1	52236	58311,2	65794,8
APC	0,642	0,690	0,693	0,672	0,698	0,691	0,709	0,718
APS	0,358	0,310	0,307	0,328	0,302	0,309	0,291	0,282
Yillar Ko'rs-chlar	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Y	344385,6	480356,1	616636,3	677235,0	845768,3	1024877,5	1233433,2	1463754,3
C	247326,1	314613,1	383788,2	426097,1	536482	677753,6	816493	979429,3
S	97059,5	165743	232848,1	251137,9	309286,3	347123,9	416940,2	484325
APC	0,718	0,655	0,622	0,629	0,634	0,661	0,662	0,669
APS	0,282	0,345	0,378	0,371	0,366	0,339	0,338	0,331

8 O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida mallif ishlanmasi

9 O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida mallif ishlanmasi

Bulardan foydalanib grafik ko'rinishida ifodalaganimizda, O'zbekiston Respublikasi uchun iste'mol funksiyasi quyidagi ko'rinishda bo'ldi (2-rasm):

2-rasm. O'zbekiston Respublikasining iste'mol funksiyasi¹⁰

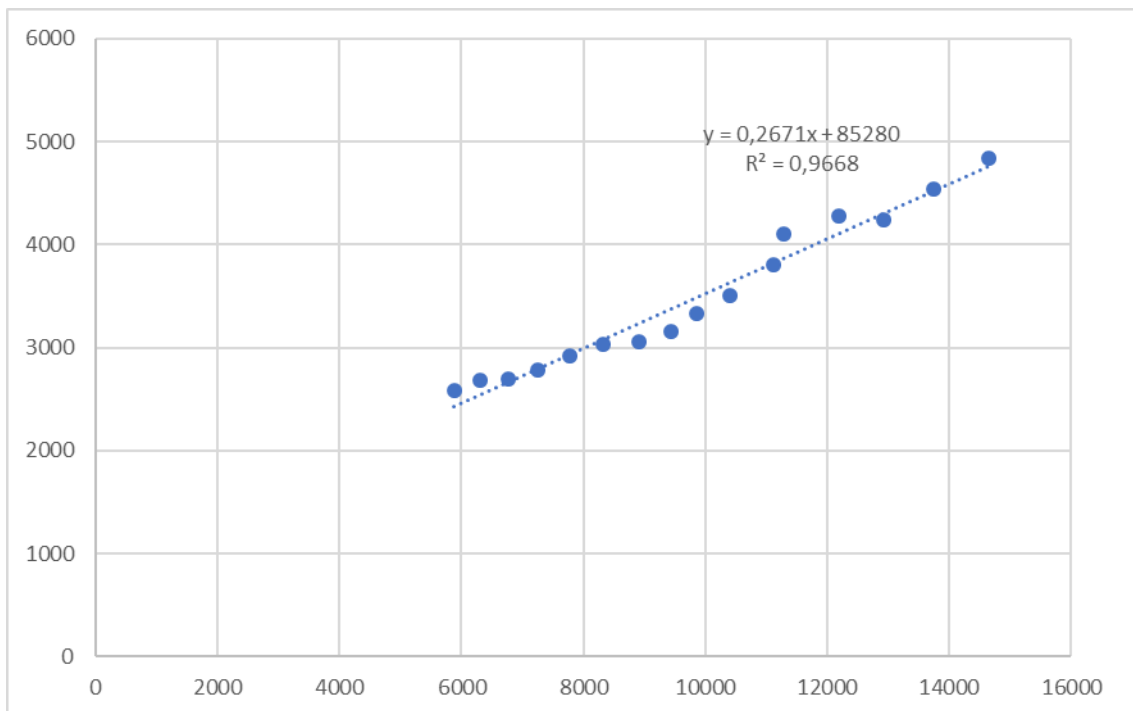
O'zbekiston Respublikasi uchun iste'mol funksiyasi analitik ko'rinishda quyidag ko'rinishga ega bo'ldi (10-formula):

$$y = 0,73x - 85280$$

$$t = (55,4) \quad (6,3)$$

$$F_{stat} = 3068 \quad (10)$$

Grafik ko'rinishidagi O'zbekiston Respublikasi uchun jamg'arish funksiyasi quyidagi ko'rinishda bo'ldi (3-rasm):

3-rasm. O'zbekiston Respublikasining jamg'arish funksiyasi¹¹

10 O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida mallif ishlanmasi

11 O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida mallif ishlanmasi

O'zbekiston Respublikasi uchun jamg'arish funksiyasi analitik ko'rinishda quyidagi ko'rinishga ega bo'ldi (11- formula):

$$\begin{aligned}y &= 0,27x + 85280 \\t &= (20,2) (6,3) \\F_{stat} &= 407,5 \quad (11)\end{aligned}$$

O'zbekiston Respublikasining iste'mol funksiyasi $C = - 85280 + 0,73Y$ va jamg'arish funksiyasi $S = 85280 + 0,27Y$ ko'rinishga ega bo'layapti, demak, mamlakatimizda jami daromadlarning 73 foizi iste'molga sarflanayapti va 27 foizi jamg'arilayapti. Bu O'zbekistonda iste'mol va jamg'armalarning nisbati me'yoriy darajada ekanligidan dalolat beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mamlakatimizda so'nggi 7–8 yil davomida iste'mol va jamg'arish ko'rsatkichlari o'rtasidagi nisbat ijobiy tomonga o'zgarib bormoqda. Bu jarayon aholining real daromadlari hamda jamg'armalarning o'sishiga, shuningdek, iste'mol tuzilmasining yanada takomillashishiga xizmat qilmoqda. Aholi real daromadlarining ortishi o'z navbatida yalpi ichki mahsulot tarkibida iste'mol komponentining ulushi oshishiga, uzoq muddatli tovar va xizmatlarga bo'lgan talabning ko'payishiga olib kelmoqda. Bu esa yalpi ichki mahsulot hajmiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Shuningdek, aholi jamg'armalari hamda xo'jalik yurituvchi subyektlarning bo'sh pul mablag'larini uzoq muddatli omonatlarga jalb etish faollashtirilmoqda. Bu orqali tijorat banklaridagi omonatlar hajmini kamida 50 foizga oshirish rejalashtirilgan. Bunda aholi va xo'jalik yurituvchi subyektlarning ehtiyojlarini hisobga olgan holda depozit va omonatlarning yangi, jozibador turlarini muntazam ravishda joriy etish, tijorat banklarida jamg'arma va muddatli omonatlarni qabul qilish hamda ularni o'z vaqtida qaytarish uchun qulay sharoit yaratish, shuningdek, uzoq muddatli obligatsiyalar va depozit sertifikatlarini chiqarish bo'yicha ishlarni davom ettirish belgilangan.

O'zbekistonda ushbu tadbirlarning izchil amalga oshirilishi aholining iste'mol darajasini yaxshilash va jamg'armalarini ko'paytirishga xizmat qiladi. Natijada, aholining turmush darajasi yanada yuqori bosqichga ko'tariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги ПФ-158-сон «Ўзбекистон - 2030» стратегияси тўғрисида»ги Фармони. <https://lex.uz/ru/docs/6600413>.
2. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. М., 2008.
3. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Ось-89, 2007. – 255 с.
4. Алешина К.В. Поведение потребителей: Учебное пособие / К.В. Алешина. – М.: Фаир-Пресс, 2015. – 284 с.
5. Kotler Philipp, Fox. Karen F. A. Strategic Marketing for Educational Institutions. – New Jersey, 1998. P. 17.
6. Ишмухамедов А.Э. ва бошқ. Макроиктисодиёт. Дарслик, -Т.: Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси адабиёт жамғармаси нашриёти, 2005.
7. Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси маълумотлари.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
